

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Zakaj je vojna za Slovenijo trajala samo 10 dni?

Dimitrij Rupel

Article information:

To cite this document:

Rupel, D. (2015). Zakaj je vojna za Slovenijo trajala samo 10 dni?, Dignitas, št. 67/68, str. 79-86.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/67/68-10>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Zakaj je vojna za Slovenijo trajala samo 10 dni?¹

Komentar h knjigi Petra Jambreka, Demokracija in država

Dimitrij Rupel²

I.

Četrto stoletje je količina, ko je po vsem videzu prišel (skrajni?) čas za sistematično preiščevanje o slovenski osamosvojitvi. Po nekaterih zbornikih, belih knjigah³ in samostojnih spominskih ali analitičnih delih⁴ je v začetku letošnjega leta naenkrat izšla zbirka petih knjig, tako rekoč zbrana dela Petra Jambreka, med katerimi je nemara najbolj zanimiva *Demokracija in država*⁵, ki opisuje in razlaga osamosvojitve v kontekstu dogajanja v Jugoslaviji in v Sloveniji med letoma 1945 in 2015. Z Jambrekovimi knjigami se deloma uresničuje predlog⁶, naj bi - zaradi pomanjkanja virov o procesu osamosvajanja in (zaradi pomanjkanja) njihovega upoštevavanja - pripravili *Enciklopedijo slovenske osamosvojitve*. Ustanove, ki skrbijo za objavljane in financiranje takšnih projektov, so enciklopedijo oz. raziskovalno nalogo o procesu osamosvajanja doslej sicer zavračale.

Jambrekova knjiga *Demokracija in država* se za razliko od večine sorodnih - zaenkrat maloštevilnih - del ukvarja tudi

¹ Prispevek je bil objavljen na Portalplus dne 16. 7. 2015.

² Redbi profesor mednarodnih odnosov na Evropski pravni fakulteti in Fakulteti za državne in evropske študije, dolgoletni zunanji minister, bivši veleposlanik in župan Ljubljane.

³ Tu mislim na zbirko dokumentov s spremno besedo Janeza Janše *Bela knjiga slovenske osamosvojitve: nasprotovanja, ovire*, 2013.

⁴ Med takšna dela štejem npr. dela Janeza Janše *Premiki - nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992*, 2013; *Rosvite Pesek Osamosvojitve Slovenije - »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«*, 2007, in *Osamosvojitvena vlada - kako so gradili državo*, 2012; in nekatera svoja dela, npr. *Skrivnost države*, 1992; *Srečanja in razhajanja*, 2001; *Slovenija na svetovnem prizorišču*, 2011; in *Negotovo življenje* 176. članice OZN, 2013.

⁵ P. Jambrek (s poglavjem A. Igličarja), *Demokracija in država: slovenska demokracija in država - ustanovitve, krize in vizije*, 2015.

⁶ Peter Jambrek je tudi eden ustanoviteljev nove - še ne popolnoma delujoče - Fakultete za slovenske in mednarodne študije, ki med drugim stoji za projektom *enciklopedije slovenske osamosvojitve*.

z »večjo sliko«, saj v njej beremo o bogovih, davnih mislecih in vladarjih, predvsem pa o zgodnjih svobodoljubnih (kritičnih, protirežimskih, oporečniških...) pojavih od »osvoboditve« leta 1945 do prelomnih priključitev Slovenije Evropski uniji in NATO leta 2004 oz. do leta 2015. Jambrekova zgodba se začne s Svetim pismom, z razmejitvijo med vzhodnim in zahodnim delom Rimskega cesarstva, z balkanskimi in slovanskimi peripetijami. V glavnem pa se ukvarja z *afero 25 poslancev*, z *liberalizmom* in *svinčenimi leti*, *nacionalizmom* in *unitarizmom*, *Novo revijo*, *hladno vojno*, *Demosom*, *pripravami na plebiscit v Poljčah*, *Evropsko unijo*, *afero Patria*, »desnico« in »levico«, *Zborom za republiko*, s »*koncem zgodovinskega časa nacionalnih programov*«, z *uporom in svobodo*... pri čemer slovenske politične koncepte oz. pojave umešča v prostor zahodnoevropskih in ameriških socioloških konceptov. Tako bomo med navedenimi avtorji našli Edwarda Shilsa, Francisa Fukuyamo in Samuela Huntingtona.

Avtor *Demokracije in države* je glede na merila, ki so se uveljavila po osamosvojitvi, prizanesljiv do razvoja demokracije v Jugoslaviji, kar je med zagovorniki osamosvojitve (kar Jambrek gotovo je) po svoje redkost.⁷ Tako naš avtor ne označuje Miloševićeve politike ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let kot poskus srbske dominacije nad nesrbskimi državljani Jugoslavije, ampak kot »srbsko ponudbo kapitalizma«, torej tudi demokracije, pod »pogojem unitarizma«.

Seveda drži, da je jugoslovanska (Kardeljeva) ustava iz leta 1974 pritrdila samoodločbi, vendar je po drugi strani vzpostavila komunistično stranko kot edino ustavno stranko in varuha enotnosti, da o neomejenem mandatu za Tita sploh ne govorimo.

Za čas po osamosvojitvi postavlja Jambrek - povsem upravičeno - kot eno najvišjih in najbolj zahtevnih nalog razločevanje *narodno-osvobodilnega boja* in *komunistične revolucije*. Pri tem poskuša uveljaviti prvo in zavrniti drugo. Ta poskus je videti kot eno glavnih sporočil Jambrekove knjige.

⁷ Seveda so - ali bodo - mogoče tudi kritike v nasprotno smer: da so pridobitve jugoslovanskega samoupravljanja pri Jambreku podcenjene. Pisu teh vrstic so se oglašali simpatizerji osamosvojitve, za katere Jambrek pomanjkljivo prikazuje in premalo upošteva njihovo vlogo v časih pred osamosvojitvijo.

II.

Pred javno predstavitvijo Jambrekove knjige o osamosvajanju je bilo mogoče slišati *ugovore*, češ da v njej manjkajo nekatera ključna poglavja, povezana s *pripravljalnimi dejanji* v okviru Jugoslavije in njenih zakonitih struktur, kot so bila - pred volitvami 1990 - različna »subverzivna« dejanja simpatizerjev osamosvojitve v okviru beograjskih in ljubljanskih parlamentarnih komisij in odborov, posamezni kritični prispevki itn. Ti ugovori zadevajo bistvena vprašanja t.i. tranzicije in pomena starih republiških organov za postavitev novih državnih ustanov. Nekateri analitiki zagovarjajo stališče, da je bila slovenska državnost razmeroma lahko dosegljiva, ker je jugoslovanska republika Slovenija vsebovala celo vrsto ustanov, ki so potrebovale samo nove žige in črkoslikarske popravke. Ko bi šlo - in ponekod je res šlo - samo za zunanje in estetske spremembe, bi se kot resnična izkazala domneva kritikov »mehkega prehoda«, da je še danes marsikaj »tako, kot je bilo«, s čimer bi lahko razložili mnoge težave, deformacije, slepe ulice itn.

Naslov Jambrekove knjige je *Demokracija in država*. Delo na svoj način priča o uspešnosti slovenskega državnega projekta, nekaj več problemov pa je z demokracijo in dosežki na področju pravosodja, medijev, izobraževanja itn. Zdi se, da se je Slovenija - drugače od držav nekdanjega vzhodnega bloka, kot so bile npr. Češkoslovaška, Poljska ali Madžarska - soočila s protislovjem oz. neskladnostjo med državo in demokracijo. Slovenski položaj je bil nevarnejši, bolj naporen in zahtevnejši od navedenih držav, slovenska agenda pa je vsebovala dodatne korake. Drugod je šlo za demokracijo, ki se je prav dobro posrečila: pomislimo, da so na mesto starih partijskih aparatčikov stopili oporečniki kot Havel in Walesa. V Sloveniji je bila demokracija povezana z ustanavljanjem samostojne države. Če je hotela postati demokratična, se je morala ločiti od Jugoslavije, revolucije, JLA, samoupravljanja, Tita, Miloševića itn. Ker pa so bili Jugoslavija, JLA in Milošević sovražniki, je bilo treba na slovenski fronti (kjer so si nasprotovale nove demokratične in starejše partijske strukture) vsaj začasno vzpostaviti premirje. Domači spori so se umaknili tujim sporom. Prišlo je do kohabitacije med predsednikom predsedstva Kučanom in vladno koalicijo *Demos*.

Jugoslovanska republika Slovenija je vsebovala mnoge ustanove, pri katerih je bilo treba zamenjati le table pri vhodu in papir

za uradne dopise, ni pa vsebovala vojaških in diplomatskih struktur, ki so pripadale jugoslovanski državi in so delovale zoper slovensko državo. *Enciklopedija Slovenije* - v zvezku, ki je izšel leta 1993 - recimo ne vsebuje gesla *mednarodni odnosi*, ampak samo *medrepubliški odnosi*. Bolj kot kateri drugi bi bili nemara v zvezi z Jambrekovim knjigo pričakovani očitki, da se - če že govori o slovenski osamosvojitvi in državnosti - premalo ukvarja z obrambo in diplomacijo. Takšni očitki so bolj ali manj neutemeljeni, saj Jambrekova knjiga ni niti zgodovinopisno delo niti nima klasičnih enciklopedičnih ambicij, sicer pa obširno - resda ob upoštevanju učinkov na nacionalno življenje - opisuje slovensko priključevanje Evropski uniji in zavezništvu NATO.

III.

Ko bi se ukvarjali z deležem obrambnih in diplomatskih dejavnosti pri postavljanju slovenske države, bi si lahko zastavili naslednje - bistveno?, usodno? - vprašanje: *Kako je mogoče, da je vojna za Slovenijo leta 1991 - v primerjavi z vojno na Hrvaškem, v BiH ali v Srbiji - trajala zelo kratek čas, tj. samo 10 dni?* Nekdanji ameriški veleposlanik v Sloveniji Mussomeli je nekoč izjavil, da je bila slovenska vojna prekratka, da je bila - glede števila žrtev - poceni, in da zato osamosvojitev nima prave veljave.

To niso nedolžna ali preprosta vprašanja, njihov glavni problem pa je, da se dotikajo vlog, ki so jih v vojni za Slovenijo in v slovenski vojski igrali posamezni politiki in voditelji. Kratko trajanje vojne in relativno hitri diplomatski sporazum o ločitvi Slovenije od Jugoslavije oz. zgodnje mednarodno priznanje nove države sicer govorijo o učinkovitosti slovenske vojske in policije, hkrati pa jima ne dovoljujejo, da bi se izkazovali z velikimi boji, slavnimi zmagami in junaštvom, ki so značilna za velike vojne. Slovenska vojska - v primerjavi z vojskami sosednih držav - ne uživa posebnih privilegijev, tuptam pa jo celo zapostavljajo in manipulirajo z njo, o čemer pričajo številne in sprte veteranske organizacije, pri katerih včasih ni mogoče ugotoviti, ali so v resnici privržene vrednotam slovenske osamosvojitve. Da bi bila stvar še bolj zapletena, se je v ospredje veteranskega prizorišča prebila organizacija, ki pred vrednotami osamosvojitve poudarja vrednote osvoboditve leta 1945. Da bi bila stvar do konca zapletena, ta organizacija, ki ima vso pravico do povečevanja upora proti okupatorjem, meša to

poveličevanje s poveličevanjem socialistične revolucije, tu pa smo pri važnem vprašanju Jambrekove knjige: *kako razločiti legitimni upor leta 1941 od nelegitimnega prevzema oblasti in nasilja po letu 1945?*

S tem seznam važnih vprašanj ni izčrpan. Če se vojna za Slovenijo ni končala v kratkem času samo po zaslugi slovenske vojske oz. policije, in če ni bilo za mir odločilno izključno slovensko orožje, potem se moramo vprašati, kaj je bilo *predvsem* in kaj je bilo *tudi* odločilno za mir med Jugoslavijo oz. Srbijo in Slovenijo? Odgovori na to vprašanje so povezani s konferenco na Brionih in s Haaško konferenco jeseni 1991.

Za vojno so pristojni vojaki, za mir so pristojni diplomati. Na vprašanje, kako je mogoče, da je slovenska vojna trajala samo 10 dni, bi bilo vabljivo odgovoriti, da so njeno reševanje zelo zgodaj predali iz rok vojakov v roke diplomatov. Sedmega julija 1991 se je diplomatskih pogovorov na Brionih udeležilo 5 zastopnikov Slovenije: France Bučar, Janez Drnovšek, Milan Kučan, Lojze Peterle in pisec teh vrstic. Igor Bavčar in Janez Janša sta ostala v Ljubljani. Na nasprotni strani pogajalske mize so se menjavali trojka Evropske unije (Broek, Poos, Pinheiro), predsedstvo SFRJ in predsednik ZIS Ante Marković. Medtem sta se posebej in neformalno pogovarjala Drnovšek in Jović. Slovensko-srbski dialog, ki je prispeval k ločitvi Slovenije od Jugoslavije, se je nadaljeval na seji predsedstva, ki je 18. julija sklenilo, da se bo JLA umaknila iz Slovenije, na koncu pa še ob obisku Bučarja in pisca teh vrstic pri Dobrici Čosiću 14. avgusta.

Brioni, kjer so zaustavili vojno med JLA in Slovenijo, in kjer sta se začela proces »razdruževanja« Jugoslavije in slovenska država, so bili uspeh slovenske in evropske diplomacije. *Brionska deklaracija je bila scenarij osamosvojitve*: najprej trimesečni moratorij, nato dokončno slovo od Jugoslavije, na koncu pa mednarodno priznanje Slovenije. Takšen izid je bil glede na prejšnje napovedi in grožnje naravnost odličen, toda kdor misli, da je bil izključno rezultat vojaške moči Slovenije, ali da je bil zgolj rezultat srbskega premisleka, se moti. Slovenska osamosvojitev je bila sestavni del evropske oz. zahodne politike, ki je uvidela, da ni mogoče doseči demokracije v celi Jugoslaviji; do neke mere pa tudi rezultat nepričakovane ruske zadržanosti do Srbije. Stvar se je začela razvijati v neugodno smer, ko se je uveljavljala domneva, da sta Slovenija in Hrvaška siamska dvojčka in ko še ni bilo sprejeto sicer splošno

znano dejstvo, da sta »siamška dvojčka« pravzaprav Hrvaška in Srbija, ki ju spaja Bosna in Hercegovina. Petindvajsetega marca 1991 sta se bila v Karađorđevu z reševalno (vendar neuspešno) operacijo spoprijela Milošević in Tuđman.⁸

Haaška konferenca, ki jo je vodil britanski diplomat Peter Carrington, se je začela 7. septembra 1991, dva meseca po Brionih, in se je zavlekla preko datuma, ko naj bi se iztekel trimesečni brionski moratorij (7. oktober). Na konferenci so se izoblikovali trije modeli za prihodnost: *enotna Jugoslavija*, *zveza suverenih držav* in *razdelitev na več samostojnih držav*. Kljub temu, da si je EU prizadevala za drugi koncept, je navsezadnje - s pomočjo Badinterjeve arbitražne komisije - prišlo do bolj ali manj kontrolirane razdelitve. Konferenca je doživela vrhunec 18. oktobra z *Deklaracijo o Jugoslaviji*, njeno nadaljevanje pa je postalo nesmiselno vsaj po umiku jugoslovanske vojske iz Slovenije 26. oktobra 1991.⁹

Da utegne Slovenija doseči plebiscitarni cilj in da bo Demosu uspelo izpolniti predvolilne obljube, torej da bo postala samostojna država, so bolje poučeni slutili že ob moskovskem obisku¹⁰, ko je Jelcin napovedal razpad Sovjetske zveze; vedeli pa so vsaj od julijskih zagrebških sestankov, ko sta evropska ministra De Michelis in Poos - piscu teh vrstic - napovedala uresničitev slovenske ambicije, izrazila pa zadržanost glede Hrvaške. V tem smislu je bila za Slovenijo škodljiva zgodba o slovensko-hrvaških siamskih dvojčkih. Iluzije o preoblikovanju Jugoslavije v nekakšno skupnost neodvisnih držav ali gospodarsko skupnost po vzoru Evropske skupnosti so se dokončno razblinile v Haagu, vzrokov za previdnost pri priznavanju nove realnosti (tretjega haaškega modela) pa je npr. Američanom zmanjkalo vsaj po razpadu Sovjetske zveze ob Božiču 1991.¹¹

Slovenska delegacija se je na Brionih strinjala s suspenzom nadaljnjih osamosvojitvenih korakov¹², kar je pomenilo konec

⁸ Gre za znani poskus srbskega in hrvaškega predsednika, da bi si Hrvaška in Srbija razdelili Bosno in Hercegovino v skladu z etničnimi mejami. S tem se je pravzaprav začela vojna v BiH. .

⁹ Primerjaj avtorjeva članka: *Managing Yugoslav Crises, Conference on Yugoslavia in The Hague (1991) and the Challenges of Multilateral Diplomacy*, Acta Histriae, 2013, str. 283-314; in *Slovenska državnost, prelomni dogodki in subjektivni pogledi*, Dignitas, 2015.

¹⁰ Predsednik vlade in zunanji minister (piscu teh vrstic) sta obiskala Borisa Jelcina 14. maja 1991.

¹¹ Najbolje obveščena Nemčija je priznala slovensko državnost v dneh, ko je razpadla Sovjetska zveza, Evropska unija je to storila v dveh korakih, 15. decembra 1991 in 15. januarja 1992, ZDA pa so čakale do 7. aprila 1992 z izgovorom, da je potrebna hkratna rešitev za vse nekdanje jugoslovanske republike, in v upanju, da bo - ko bo rešen problem imena »nekdanje jugoslovanske republike Make-donije« - v priznanje vključila tudi to.

¹² Že v Zagrebu, nato pa tudi na Brionih je bila velika debata o tem, ali naj Slovenija prekliče že izvedene osamosvojitvene ukrepe, ali naj se začasno zaustavi na točki, ki jo je dosegla. Dejansko je

vojaških aktivnosti. Člani Demosove vlade, ki so bili pristojni za vojskovanje, s tem niso bilo najbolj zadovoljni; v telefonskih pogovorih med Brioni in Ljubljano 7. julija pa so prevladovali visoki toni. Članom slovenske delegacije je bilo rečeno, da popuščajo na Brionih v trenutku, ko njihova stran v Sloveniji zmaguje, obvladuje kasarne JLA, zajema vojne ujetnike itn. Slovenska vojska je imela takrat opraviti z zmedenimi naborniki iz različnih republik, v Beogradu pa se še niso zedinili, ali naj zoper Slovenijo uporabijo ognjeno moč, ki se je pozneje razvijala v Bosni in na Hrvaškem. Bojeviti slovenski nasprotniki moratorija - in njihovi privrženci v parlamentu in v medijih - so člane slovenske delegacije na Brionih še nekaj časa zmerjali z »izdajalci«. Na koncu je parlament z veliko večino (189: 11) potrdil brionski dogovor.

Odgovor na vprašanje, zakaj je slovenska vojna trajala le 10 dni, ni preprost, nekaj elementov zanj pa je znanih: *konstruktivno sodelovanje (»enotnost«, kohabitacija) različnih komponent slovenske politike, prepričljivost in fleksibilnost slovenske diplomacije, slovensko upoštevanje interesov drugih narodov, predvsem srbskega; srbsko upoštevanje posebnega slovenskega položaja, posebno ugodna mednarodna situacija, osamosvajanje sovjetskih republik...*

V zvezi s tem se postavlja novo vprašanje: ali je imela slovenska vojna oz. vojaška preizkušnja zaradi svoje kratkotrajnosti dovolj moči za preoblikovanje Slovenije iz poslušne province v neodvisno državo? In še neko vprašanje: ali je kohabitacija med Demosom in komunisti delovala kot kratkotrajna ali kot dolgotrajna osnova za prevladovanje t.i. levičarske politike, ki se danes kaže v nasprotovanju privatizaciji, v oživljanju socializma, rdečih zvezd, Tita itn?

Manj opazno, čeprav daleč od nedolžnosti je vprašanje aktualne slovenske zunanje politične strategije. V zadnjem času se slovenska zunanja politika skupaj z njeno osrednjo ustanovo MZZ izgublja v irelevantnosti, še bolj kot za zunanjo pa to velja za obrambno politiko, ki je doživela omrtvičenje z afero *Patria*. Če je šlo v času osamosvajanja, navsezadnje pa tudi v času vključevanja Slovenije v NATO za tekmovanje med vojsko in diplomacijo, lahko danes rečemo, da sta oba glavna državotvorna sistema izgubila bitko s politiko osebnega izkoriščanja bližine, dostopnosti, sorodstva in

Slovenija po Brionih previdno nadaljevala z osamosvojitvenimi ukrepi.

prijateljstva s t.i. *levim establišmentom*, z *nomenklaturo*, ki nadaljuje revolucionarne tradicije nekdanje Komunistične partije.

V zvezi z aktualno zunanjepolitično strategijo predsednika slovenske upokojske stranke bi lahko parafrazirali izrek Jacquesa Chiraca na račun desetih držav t.i. *vilenske skupine* iz leta 2000 (Albanija, Bolgarija, Estonija, Hrvaška, Latvija, Litva, Makedonija, Romunija, Slovaška, Slovenija). Francoski predsednik je o podpori teh držav Združenim državam rekel, da so »zamudile priložnost, da bi molčale«. Namesto, da bi bila nepodkupljiv stražar zahodnih zavezništov in čuvar strateške povezave med Sredozemljem in Srednjo Evropo (Koper, drugi tir...) se slovenska zunanja politika po 25 letih spet balkanizira, predvsem pa - tudi po dogodkih v Abhaziji, Južni Osetiji, Krimu, Donecku in Lugansku - zamuja priložnost, da bi molčala o posebno dobrih odnosih z Rusijo, tako dobrih, da bi »posredovala med Rusijo in Evropsko unijo«.

LITERATURA

- Bela knjiga slovenske osamosvojitve: nasprotovanja, ovire, izdaja (zbornik), Nova obzorja, Ljubljana, 2013.
- P. Jambreč (s poglavjem A. Igličarja), Demokracija in država: slovenska demokracija in država - ustanovitve, krize in vizije, Evropska pravna fakulteta, Fakulteta za državne in evropske študije, Nova Gorica, Brdo pri Kranju, 2014.
- J. Janša, Premiki - nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2013.
- R. Pesek, Osamosvojitve Slovenije - »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«, Nova revija, Ljubljana, 2007.
- R. Pesek, Osamosvojitvena vlada - kako so gradili državo, Mohorjeva družba, Celovec, 2012.
- D. Rupel, Managing Yugoslav Crises, Conference on Yugoslavia in The Hague (1991) and the Challenges of Multilateral Diplomacy», *Acta Histriae*, 21-2013-3, str. 283-314.
- D. Rupel, Negotovo življenje 176. članice OZN, Nova obzorja, Ljubljana, 2013.
- D. Rupel, Skrivnost države, Delo, Ljubljana, 1992.
- D. Rupel, Slovenija na svetovnem prizorišču, Slovenska matica, Ljubljana, 2011.
- D. Rupel, Slovenska državnost, prelomni dogodki in subjektivni pogledi, *Dignitas* 63-64, 2015, str. 31-58.
- D. Rupel, Srečanja in razhajanja, Nova revija, Ljubljana, 2001.